

O piesă inedită din bronz descoperită la Beclean (jud. Bistrița-Năsăud)

Cuvinte cheie: Transilvania, Epoca Bronzului, celt din bronz

Mots-Clés: Transylvanie, Epoque du Bronze, haches à douille

Résumé

Dans la ville de Beclean, localité importante du Nord-Ouest de Transylvanie, on a découvert par hasard, il y a 40 ans, une hache à douille en bronze, pendant les travaux effectués au fondement d'un immeuble d'habitation. La hache a douille a le corps droit, décoré avec des lignes approfondies, couvert d'une patine vert clair. Le tranchant est courbé sans laisser voir des traces d'utilisation. L'oeillet de fixation est prévue d'un filet légèrement épais qui s'approfondit à l'intérieur du corps de 5,5 cm. L'anse prolongée qui commence sous le filet a une petite imperfection due au processus de fonte.

La pièce a les dimensions suivantes: longueur = 11 cm; largeur du tranchant = 5,8 cm; diamètres de l'oeillet de fixation = 5,6 cm/4,6 cm; poids = 185 g (fig. 1).

Conformément au schéma typologique réalisé par C. Kacsó, pour les haches à douille de Transylvanie, spécifiques aux dépôts de type Uriu-Opályi, l'exemplaire fait partie du type E. Dû les conditions de découverte, on se prononce pour une date, Age de Bronze tardif II (Br. D)- Age de Bronze tardif III (Ha A) et du point de vue de l'appartenance culturelle il est possible que la pièce eut appartenu aux communautés mixte Wietenberg-Noua qui habitaient cet areal géographique à la fin de l'âge du bronze.

Orașul Beclean, situat în nord-estul Transilvaniei, este cunoscut prin descoperirile arheologice diverse¹ și prin colecția Ferencz Floth, alcătuită în special din materiale preistorice, ce au ajuns ulterior la Muzeul Național din Budapesta². În anul 2010, am luat la cunoștință despre existența unui celt concav, cu pliscul înalt, aflat în această localitate de pe Someșul Mare. Piesa a fost descoperită întâmplător, în urmă cu cca. 40 de ani, în timpul lucrărilor la fundațiile unui bloc de locuințe ce urma să fie construit pe str. Alea Zorilor. Din informațiile furnizate de către descoperitor, domnul Valentin Falub, se pare că artefactul a fost găsit izolat, neexistând obiecte asociate cu acesta, astfel că nu știm dacă prin modul de depunere, a implicat sau nu eventuale conotații votive. Proprietarul piesei³ a vrut să doneze, la un moment dat, obiectul muzeului din localitate, pe cale de înființare, dar constatând condițiile inadecvate de expunere pe care le oferea acesta, a renunțat la acest demers.

Celtul din bronz este bine păstrat, turnat în tipar bivalv, iar fețele late sunt decorate cu linii longitudinale adâncite, ușor arcuite, care urmăresc muchia. Datorită faptului că în decursul timpului s-au acumulat oxizi pe corp, suprafața exterioară este în unele locuri puțin zgrunțuroasă, dar protejată de o patină verde deschis, cu flecuri mai închise. Corpul drept, cu gura concavă, are pe fața îngustă a pliscului o urmă de bavură, care în partea

inferioară prezintă urme de batere din vechime. Taișul este rotunjit, însă fără a avea urme de utilizare. Gaura de înmănușare, prevăzută cu o bordură ușor îngroșată, se adâncește în interiorul corpului cu 5,5 cm. Tortița prelungă, care pornește de sub bordură, are pe o față laterală o mică adâncitură, imperfecțiune rezultată în urma procesului de turnare.

Piesa are următoarele dimensiuni: lungime = 11 cm; lățimea taișului = 5,8 cm; diametrele gurii = 5,6/4,6 cm; greutate = 185 g. (fig. 1).

Celturile cu gura concavă au fost departajate de către M. Petrescu-Dîmbovița, în urmă cu mai bine de șase decenii, în două variante, rectangulare și ovale, în funcție de secțiunea corpului și a găurii de fixare⁴. Mai târziu, într-o lucrare din a doua jumătate a secolului trecut, M. Rusu cartează toate exemplarele din spațiul metalurg transilvan, remarcând totodată că acestea sunt vehiculate și spre zone extracarpătice, din Câmpia Tisei și Slovacia, unde, se pare au fost imitate și produse în număr mare⁵.

Aceste piese din bronz au stârnit un interes deosebit în studiile de specialitate, pentru că ambele tipuri prezintă caracteristici proprii în ceea ce privește tipologia, datarea și aria de răspândire⁶. Astfel, referitor la celturile cu secțiunea rectangulară, T. Bader considera oportună plasarea lor în Bronz D, deoarece provin din depozite datate în această perioadă,

iar a celor cu secțiune ovală în Hallstatt A-B7. C. Kacsó considera însă, pe baza unor tipare din depozitul de la Ciumești⁸ și din necropola de la Lăpuș⁹, că cele două tipuri sunt contemporane, cel puțin în Bronzul târziu III, probabil cele rectangulare fiind mai timpurii¹⁰.

Celturile cu plisc se regăsesc mult mai rar în Transilvania, în raport cu celturile de tip transilvănean, iar acest lucru se reflectă foarte bine dacă analizăm situația descoperirilor din Bazinul Someșului Mare, zonă geografică, în care se află localizat Becleanul. Raportându-ne la perioada Bronzului târziu II / Reinecke Br. D, aceste tipuri de piese încep să fie produse și incluse, inițial, în depozitele specifice orizontului Uriu-Opályi; celturi concave de secțiune rectangulară se află în compoziția depozitelor de bronzuri de la Uriu¹¹ (de altfel două exemplare din acest depozit sunt foarte asemănătoare cu piesa noastră, diferă doar secțiunea)¹², Rebrîșoara I¹³ și într-o descoperire izolată de la Ciceu Poieni¹⁴. Menționăm faptul că tipul de secțiune ovală apare doar într-o descoperire de la Căianu Mic¹⁵.

Tot tipului Uriu-Opályi îi aparține un depozit de celturi cu plisc, descoperit în nordul Transilvaniei, la Suci de Jos I¹⁶. Ulterior, aceste din piese din bronz, apar frecvent în depozitele din seria Cincu-Suseni, de tipul celui de la Uioara de Sus¹⁷.

Problemele ridicate în literatura arheologică privind clasificarea celturilor concave din nordul Transilvaniei, apărute în componența depozitelor de tip Uriu-Opályi, au impus o soluție tipologică, care a fost propusă de C. Kacsó¹⁸. Conform acesteia, considerăm că celtul concav de la Beclean, face parte din tipul E¹⁹, pe baza caracteristicilor asemănătoare cu o piesă din bronz, ce a fost descoperită într-un depozit din Ucraina Transcarpatică²⁰.

Având în vedere condițiile de descoperire, din punct de vedere cronologic ne pronunțăm pentru o datare largă, Bronz târziu II (Br. D) – Bronz târziu III (Ha A), iar cultural, opinăm

că exemplarul ar putea fi produsul purtătorilor de tip Wietenberg, faciesul târziu, sau a sintezei Wietenberg-Noua (grupul Gligo-rești)²¹. În perimetrul orașului Beclean este semnalată o așezare Wietenberg în punctul *Laminor*²² dar, deși ar putea fi o soluție convenabilă, este greu de corelat o descoperire izolată cu aceste manifestările culturale. Comunitățile Wietenberg, în Bronzul mijlociu și târziu se află răspândite în tot Bazinul Someșului Mare²³. Sunt angrenate preponderent în activități economice care privesc metalurgia bronzului, prelucrarea pieilor și extragerea sării, așa cum ne relevă situl arheologic de la *Băile Figa*²⁴, aflat lângă satul Figa, localitate înglobată orașului Beclean. Este interesant de remarcat că în aceeași localitate a mai fost descoperit, la începutul secolului XX, un celt din bronz²⁵, dar nu există informații asupra formei acestuia, a locului sau a contextului de descoperire.

Așadar, populațiile de tip Wietenberg sau noile grupuri apărute la finalul epocii bronzului sunt „responsabile” pentru deținerea sau producerea acestor tipuri de obiecte de bronz. Mai ales că în unele așezări din vecinătate conviețuiesc comunități mixte, ca în cazul fortificației de la Coldău „*Varbă*”, unde s-a constatat că pe lângă ceramica Wietenberg, unele fragmente certifică o prezență Suci de Jos²⁶. O situație surprinzătoare a fost observată recent la Ilișua, în punctul topografic „*Podoraucă*”, de unde au fost colectate fragmente ceramice²⁷, asemănătoare, în ceea ce privește decorul, cu ceramica care provine din așezarea de la Cășeu „*Cetățele*”²⁸. Pe de altă parte, elemente Wietenberg-Noua sunt prezente la Șintereag „*Livada intensivă*”²⁹, Rusu de Sus „*După Iauri*” sau „*Pustă*”³⁰; iar la Ilișua „*Castru*”, materialul preistoric divers, de tip Wietenberg³¹ și Noua³², a fost confirmat arheologic în urma săpăturilor sistematice care au avut loc la fortificația romană.

Adrian Socaci

Note / Notes

1. **Dănilă 1989**, p. 17-21
2. **Kacsó 2007**, p. 7
3. Mulțumim pe această cale domnului Valentin Falub, care ne-a încredințat piesa spre publicare cu mult entuziasm. De asemenea adresez mulțumiri domnului dr. Fl. Gogâltan pentru bibliografia și informațiile utile, dr. C.

Kacsó pentru unele precizări tipologice și dr. Molnár-Kovács Zsolt pentru recomandările binevoitoare.

4. **Petrescu-Dîmbovița 1949**, p. 272-275
5. **Rusu 1972**, p. 119
6. **Kacsó 2007**, p. 52-59
7. **Bader 1978**, p. 86

8. **Petrescu-Dîmbovița 1978**, pl. 91/1-2
9. **Wanzenek 1989**, pl. 48/6-7
10. **Kacsó 2007**, p. 59
11. **Roska 1932**, p. 79, fig. 2/3-8; **Mozsolics 1973**, p. 324, pl. 72/3-8
12. **Roska 1942**, p. 87, fig. 107/5-6
13. **Rusu 1964**, p. 239, fig. 1/1
14. **Marinescu, Retegan 1974**, p. 445, pl. II/1 și pl. III/15
15. **Marinescu, Retegan 1974**, p. 445, pl. II/2 și pl. III/4
16. **Marțian 1920**, p. 37, nr. 643; **Kacsó 2002**, p. 10, fig. 3
17. **Petrescu-Dîmbovița 1977**, p. 115
18. **Kacsó 2007**, p. 56-59
19. **Kacsó 2007**, p. 58
20. **Kobal' 2000**, pl. 101B/2
21. **Gogâltan 2009**, p. 121-123
22. **Dănilă 1989**, p. 18
23. **Boroffka 1994**, harta 3
24. **Kavruk et alii 2010**, p. 33
25. **Marțian 1920**, p. 8, nr. 52
26. **Vlassa 1973**, p. 17, fig. 9/8, 12/1, 13/1
27. material arheologic aflat în curs de publicare
28. **Gogâltan, Isac 1995**, p. 8-10, pl. I-X
29. **Marinescu 1993**, p. 22, pl. XV/1-15
30. **Marinescu 1995**, p. 62, pl. XLI/13-16, pl. XLII/1-6
31. **Protase, Gaiu, Marinescu 1997**, pl. XXIV/5-6
32. **Torma 1864-1865**, p. 58, pl. XII/5

Bibliografie / Bibliographie

- Bader 1978**
BADER T., *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracă și tracă*, București, 1978
- Boroffka 1994**
BOROFFKA N., *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa*, în UPA, 19, Bonn, 1994
- Dănilă 1989**
DĂNILĂ ȘT., *Repertoriul arheologic al județului Bistrița-Năsăud*, 1989, mss.
- Gogâltan 2009**
GOGÂLTAN FL., *A Late Bronze Age dwelling at Iernut – Cătușul Sfântu Gheorghe „Monument”, Mureș district*, în BERECKI S., NÉMETH E.R., REZI B. (Ed.), *Bronze Age Communities in the Carpathian Basin*. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, Cluj-Napoca, 2009, p. 103-141
- Gogâltan, Isac 1995**
GOGÂLTAN FL., ISAC A., *Die spätbronzezeitliche Siedlung von Cășeu (I)*, în *EphemNap*, V, 1995, p. 5-26.
- Kacsó 2002**
KACSÓ C., *Descoperiri de bronzuri în Depresiunea Lăpușului*, în *RevBistriței*, XVI, 2002, p. 7-24.
- Kacsó 2007**
KACSÓ C., *Descoperiri de bronzuri din nordul Transilvaniei (I). Colecția Ferenc Floth*, Baia-Mare, 2007.
- Kavruk et alii 2010**
KAVRUK V., BUZEA D.L., MATEȘ A., ZĂGREANU R., HARDING A.F., ȘTEFAN D., ȘTEFAN M.M., *Beclean, jud. Bistrița-Năsăud. Punct Băile Figa*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2009*, București, 2010.
- Kobal' 2000**
KOBAL' J., *Bronzezeitliche Depotfunde aus Transkarpatien (Ukraine)*, în PBF, XX, 4, Stuttgart, 2000.
- Marinescu 1993**
MARINESCU G., *Cercetări și descoperiri arheologice de epoca bronzului în nord-estul Transilvaniei*, în *RevBistriței*, VII, 1993, p. 5-27.
- Marinescu 1995**
MARINESCU G., *Cercetări și descoperiri arheologice de epoca bronzului în nord-estul Transilvaniei, II*, în *RevBistriței*, IX, 1995, p. 49-124.
- Marinescu, Retegan 1974**
MARINESCU G., AL. RETEGAN AL., *Descoperiri arheologice pe teritoriul comunei Căianu Mic, județul Bistrița-Năsăud*, în *File de Istorie*, III, 1974, p. 443-451.
- Marțian 1920**
MARȚIAN I., *Repertoriul arheologic pentru Ardeal*, Bistrița, 1920.
- Mozsolics 1973**
MOZSOLICS A., *Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi*, Budapest, 1973.
- Petrescu-Dîmbovița 1949**
PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., *Depozitul de bronzuri de la Birsana (Maramureș)*, în *AISC*, 5, 1944-1948 (1949), p. 264-281.
- Petrescu-Dîmbovița 1977**
PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., *Depozitele de bronzuri din România*, în *BiblArh*, XXX, București, 1977.
- Petrescu-Dîmbovița 1978**
PETRESCU-DÎMBOVIȚA M., *Die Sichern in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens*, în *PBF*, XVIII, 1, München, 1978.
- Protase, Gaiu, Marinescu 1997**
PROTASE D., GAIU C., MARINESCU G., *Castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua, Bistrița*, 1997.
- Roska 1932**
ROSKA M., *Depozitul de bronz de la Uriul-de-Sus (județul Someș)*, în *A.C.M.I.T.*, 1930-1931 (1932), p. 77-79.
- Roska 1942**
ROSKA M., *Erdély régészeti repertórium I. Óskor*. Kolozsvár, 1942.
- Rusu 1964**
RUSU M., *Depozitele de bronzuri de la Rebrîșoara (raionul Năsăud, reg. Cluj)*, în *ArhMold*, II-III, 1964, p. 237-250.
- Rusu 1972**
RUSU M., *Metalurgia bronzului din Transilvania la începutul Hallstattului (teză de doctorat)*, Iași, 1972, mss.
- Torma 1864-1865**
TORMA K., *Az Also- Ilosvai római álotábor s műemlékei*, în *ErdMúzevk*, III, 1864-1865, p. 10-67.
- Vlassa 1973**
VLASSA N., *Săpăturile arheologice de la Coldău (jud. Bistrița-Năsăud)*, în *AMN*, X, 1973, p. 11-37.
- Wanzenek 1989**
WANZENEK B., *Die Gußmodel für Tüllenbeile im südöstlichen Europa*, în UPA, 2, Bonn, 1989.

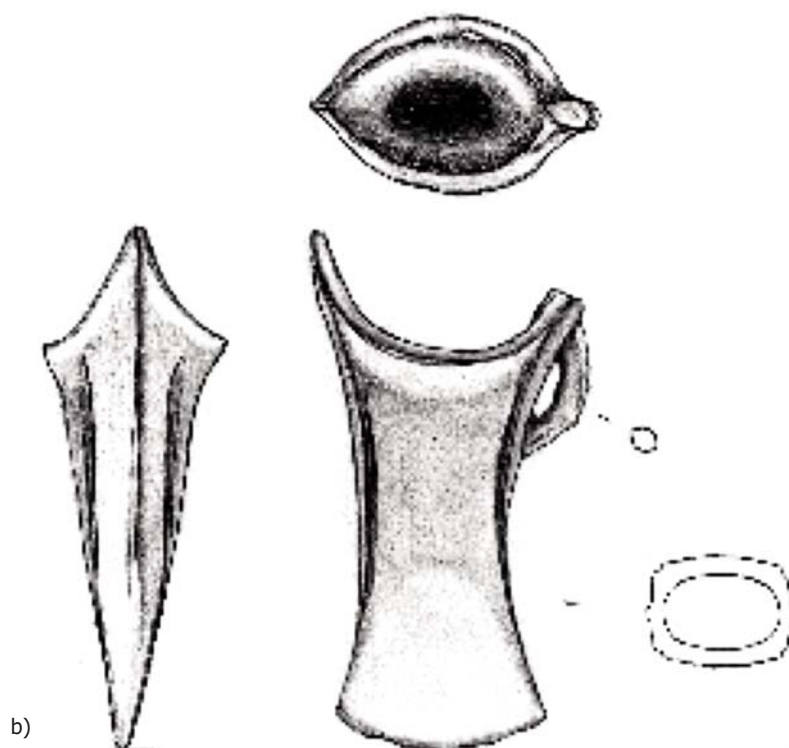

Figura 1 / Figure 1
Celt concav din bronz de secțiune ovală de la Beclean - a) foto, b) desen
Haches à douille en bronze de Beclean – a) photo, b) dessin